

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Рейтингова система оцінки діяльності банків

Студента 2 курсу 2м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Ткаченка Павла
Олександровича

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Маслова Наталія
Олександрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	6
РОЗДІЛ 2	15
ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКІВ.....	15
2.1. Аналіз практичних аспектів рейтингового оцінювання в банках України.....	15
2.2. Оцінка ефективності процесу рейтингового оцінювання АТ «ОТП Банк».....	26
РОЗДІЛ 3	35
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.....	35
3.1. Адаптація зарубіжного досвіду щодо рейтингового оцінювання діяльності банків	35
3.2. Удосконалення системи рейтингового оцінювання банку	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Банки завжди функціонують в умовах динамічності, невизначеності та підвищеної ризикованості, тому постає питання постійного моніторингу становища банків. Несприятлива економічна ситуація, політична нестабільність, трикратна девальвація національної валюти, зменшення платоспроможності населення, втрата довіри до банків та інші фактори призвели до системної банківської кризи 2014-2016 років. В умовах економічної та політичної нестабільності одним з таких елементів моніторингу є рейтингове оцінювання діяльності банків. Воно дає можливість отримати своєчасну, об'єктивну та всебічну інформацію щодо фінансового становища, а також інших аспектів діяльності банку та є підґрунтям для прийняття економічно обґрунтованих рішень як для самого банку, так і для його партнерів та клієнтів.

Важливий внесок в дослідження питань рейтингових оцінок діяльності банків зробили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: В.М. Кочетков [19], В.І. Міщенко [31], В.А. Батковський [9], Б.І. Пшик [36], М.В. Афанасенко [8], Л.Н. Андріанова [53], В.С. Кромонов [55], О.Д. Вовчак [11], А.М. Турило [46], В.В. Майба [26], О.Б. Ширинська [57], П. Матвієнко [27], Г.М. Азаренкова [6]. Незважаючи на таку кількість праць, до сих пір залишаються дискусійними та недостатньо дослідженими теоретичні, методичні та практичні аспекти рейтингової оцінки діяльності банків. Актуальність вищевикладених проблем, а також теоретично-практична цінність їхнього вирішення зумовили вибір теми даного наукового дослідження, визначили його мету та завдання.

Метою дослідження є розкриття теоретичних та методичних положень щодо рейтингової системи оцінки діяльності банків, а також розробка пропозицій щодо її удосконалення.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання:**

- визначити теоретичні аспекти рейтингової системи оцінки діяльності банку;
- дослідити практичні аспекти рейтингового оцінювання в банках України;
- здійснити оцінку ефективності рейтингового оцінювання АТ «ОТП Банк»;
- розглянути зарубіжний досвід щодо рейтингової системи оцінки діяльності банку;
- розробити рекомендації щодо удосконалення системи рейтингового оцінювання банку.

Об'єктом дослідження є види рейтингового оцінювання діяльності банку, а **предметом дослідження** – система рейтингової оцінки діяльності банків.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано такі методи як: аналіз і синтез; статистичний та порівняльний аналіз (при дослідженні динаміки кредитних рейтингів агентств та фінансових показників АТ «ОТП Банк»); метод логічного узагальнення; наукової абстракції; системний аналіз (для формулювання і висвітлення суті основних складових рейтингового оцінювання банків).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти щодо рейтингового оцінювання діяльності банків, аналітичні огляди рейтингових агентств Moody`s, Кредит-Рейтинг, ІВІ-Рейтинг, фінансова та статистична звітність АТ «ОТП Банк», монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Практичне значення одержаних результатів. Можливість застосування результатів дослідження рейтингового оцінювання за методикою В.С. Кромонава та О.Б. Ширинської для моніторингу фінансового становища банку, запропоновано методику ризику втрати ділової репутації банку.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Результати дослідження були представлені в наукових статтях та тезах:

- Ткаченко П.О. Дослідження методів рейтингового оцінювання діяльності банків // Бізнес-процеси у кредитно-фінансових установах: зб. наук. ст. студ. денної та заочної форми навчання/ відп. ред. Н.П.Шульга. – Київ: Київ. Нац. торг. – екон. ун-т, 2020. – 426 с.

- Ткаченко П.О. Проблеми рейтингового оцінювання діяльності банків // Фінансово-кредитні системи: проблеми теорії та практики: Тези доп. II Всеукр. студ. наук. конф. / відп. ред. Н. П. Шульга. – Київ: Київ. нац. торг.– екон. ун–т, 2020.—191 с.

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 59 сторінок. В роботі представлено 16 таблиць, 4 рисунка, 4 додатка, 5 формул та використано 59 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

У світовому та європейському просторі рейтингові системи оцінки набули широкого розповсюдження та застосування у різних сферах економічної, соціальної, політичної діяльності. Діагностика фінансового стану

банків на основі рейтингів є невід'ємним складником моніторингу ринків банківських послуг [18].

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки та банківської системи України характеризується високою динамічністю та нестабільністю. У цих умовах питання оцінки надійності, стійкості та фінансового стану банків виходять на перший план. Для цього використовується цілий комплекс різноманітних підходів та методів. Рейтинг банків виступає не тільки орієнтиром для споживачів банківських послуг, а й надійною інформаційною базою для самих банків, підґрунтям для прийняття ними ефективних управлінських рішень щодо подальшої стратегії розвитку банку, його стійкого функціонування на ринку [54, с.153].

Для кращого розуміння, розглянемо, як трактується поняття «рейтинг» та «рейтингування» у вітчизняній та зарубіжній практиці. В різних працях не існує єдиного підходу до визначення поняття «рейтинг банку», тому що зарубіжні та вітчизняні вчені розглядають його з різних аспектів.

Для обґрунтування сутності банківських рейтингів розглянемо основні підходи до визначення даного поняття, у межах яких виділяються декілька дефініцій. Можна виділити такі основні категорії на основі яких визначається сутність рейтингового оцінювання діяльності банку (рис. 1.1). До них належать: оцінка, характеристика, система, показник, метод та процес.

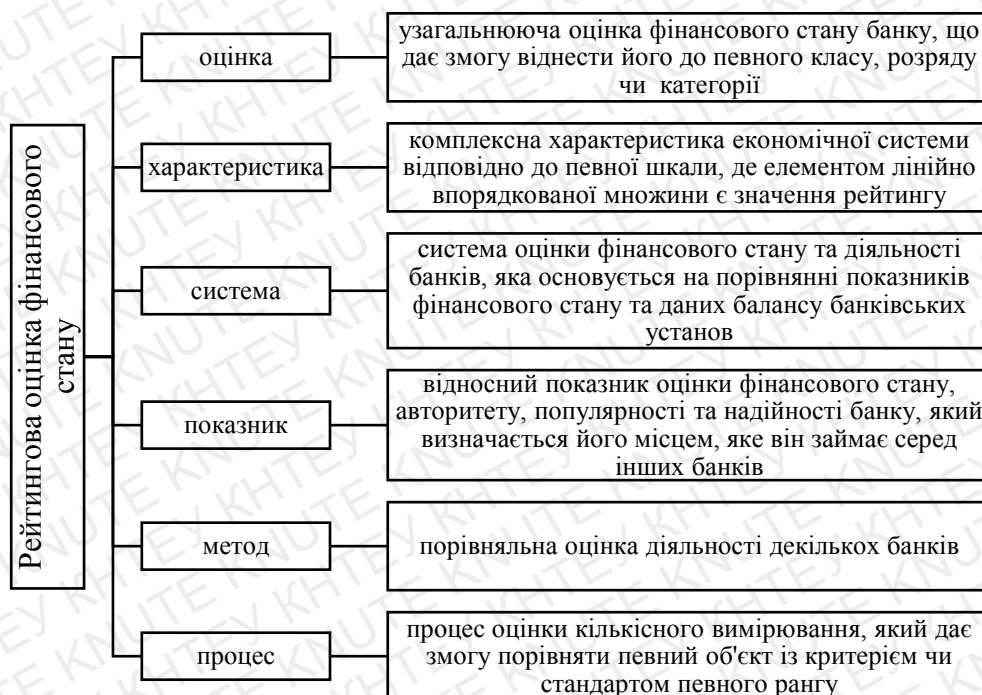

Рис. 1.1 Категорії сутності рейтингового оцінювання діяльності банків*

*Примітка: складено автором за джерелом [9].

Загалом можна стверджувати, що фінансовий стан банку – це сукупність показників, що відображають наявність, розміщення та/або використання активів клієнта банку, а також його реальні й потенційні фінансові можливості [26].

У працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених у сфері розроблення методик об'єктивного оцінювання суб'єктів господарювання чимало уваги відведено обґрунтуванню сутності поняття «рейтинг» та відмінностям його від інших. У табл. 1.1 відображено підходи науковців до визначення поняття «рейтинг». Як бачимо, під час формулювання цієї категорії використовуються різні підходи, що залежать від етимології самого слова «рейтинг» і виду оцінок, які досліджує конкретний науковець.

Також існує певний алгоритм побудови рейтингового оцінювання: формування інформаційної бази (визначення сукупності досліджуваних одиниць, визначення системи показників); обрахунок та аналіз показників (аналіз розподілів за кожним показником системи, визначення оптимальних

та граничних значень); стандартизація показників (аналіз направленості показників, вибір способу стандартизації) та визначення інтегральної оцінки (визначення функції зведення показників, присвоєння рейтингу кожному банку) [48].

Таблиця 1.1

Визначення науковцями поняття «рейтинг»*

Автор	Трактування поняття
А.М. Кармінський [54, с. 8]	Рейтинг – комплексна оцінка стану суб'єкта господарювання, що дає змогу віднести його до певного класу або категорії.
М.Й. Гедз та ін. [13, с. 211]	Визначає кількісну або якісну характеристику оцінки рівня визнання в даний момент або період часу. Тобто рейтинг у стислій формі надає інформацію про надійність і кредитоспроможність позичальника чи конкретних фінансових інструментів.
В.А. Батковський [9, с. 145]	Ієрархічно побудована система індикаторів сталого розвитку, які кількісно та якісно характеризують його опорні складники: соціально-економічні процеси, стан природного середовища, якість життя.
Г. Карчева, А. Камінський [18, с. 22]	Аналіз узагальнених груп економічних нормативів як оцінка сукупних ризиків. Рейтинг – сукупний ризик, або величина, пропорційна сукупному ризику, своєрідний індекс надійності.
Н.Г. Нагайчук, О.О. Гончаренко [10, с. 331]	Система порівняльної оцінки з метою визначення місця організації за підсумковим інтегральним значенням показника, який комплексно характеризує інвестиційну привабливість і платоспроможність у різних сферах діяльності, у галузі, регіоні, країні, і базується на даних офіційної звітності.
М.В. Афанасенко [8, с. 75]	Рейтинг – це «комплексна порівняльна оцінка діяльності економічної системи для прийняття управлінських рішень, що базується на даних фінансової звітності та експертних оцінках».
Л.Н. Андріанова [53, с. 8, 20]	Слово rating у перекладі з англійської означає оцінку, визначення вартості, віднесення до класу, розряду, рангу. Рейтинг передбачає можливість співвідношення та віднесення до певного класу, категорії на основі попередніх розрахунків. Рейтинг – це оцінка якості тієї чи іншої установи.
В.І. Міщенко та ін. [31, с. 321]	Це аналіз оцінки фінансового стану суб'єктів підприємництва та порівняння їх між собою.
В.М.Кочетков. [19,56]	Рейтинг як системна оцінка діяльності, яка здійснюється на підставі фінансових показників та даних балансу.

*Примітка: складено автором за джерелами [19,56,31,53,8,10,18,9,13,54]

Отже, виходячи з проаналізованих трактувань, поняття «рейтинг» доцільно визначити як порівняльну якісну або кількісну оцінку аналізованого об'єкта за сукупністю взаємопов'язаних характеристик. Таке визначення включає основні ознаки об'єктивної рейтингової оцінки установи:

- використання порівнюваних даних під час формування оцінки;
- урахування якісних аспектів (структури, складу тощо) під час порівняння кількісних показників (наприклад, співвідношення часток власного і залученого капіталу фінансових установ під час порівняння їх загального обсягу);
- рейтингова оцінка не може бути об'єктивною, якщо складається на підставі лише однієї характеристики без урахування внутрішніх та/або зовнішніх чинників впливу на неї [42].

На даний час як за кордоном, так і в Україні є безліч підходів до оцінки фінансового стану банківських установ, які передбачають оцінку надійності, економічного потенціалу, фінансової стійкості. Одним із напрямів оцінки фінансового стану є рейтингування. Рейтингове оцінювання застосовують у всіх середовищах суспільної діяльності та економіки світу. Однак, найбільшої популярності рейтингування зазнало саме в банківській сфері. Рейтинг визнано в світі інструментом, що призначається для порівняльного аналізу динамічно-розвинених систем, комплексної характеристики їх діяльності, встановлення оцінки їх фінансової позиції за уніфікованим набором показників [11, с.324]. Можна виділити основні функції рейтингів банків:

- аналіз фінансового стану банку та виведення єдиної інтегральної оцінки;
- визначення місця банку серед інших банків;
- оцінювання банків клієнтами для прийняття рішень стосовно співпраці з тим чи іншим банком;

- вивчення динаміки надійності банку, що дає змогу прогнозувати його розвиток;
- рекламування банку, формування іміджу банківської установи;
- міжнародна оцінка стабільності з метою налагодження контактів та надання рейтингу банківській системі країни у цілому [8].

Можна зробити висновок, що рейтингування банків є важливою необхідною умовою успішного функціонування банківської установи, і має позитивне значення для правління банку, клієнтів, інвесторів та наглядових органів. Так, потенційному клієнту визначитися з вибором фінансової установи не за критерієм популярності і рекламної активності, а з урахуванням ширшого спектра чинників, що впливають на якість та надійність банківської установи [6]. Публічні рейтинги дають змогу оцінити платоспроможність, прибутковість, становище банку на ринку та інші показники діяльності банку і порівняти з показниками інших банків. Правління банку завдяки рейтингуванню робить висновки щодо ефективності діяльності банку, має змогу побачити свої недоліки, і прийняти раціональні фінансові рішення. Наглядові органи за допомогою рейтингової системи оцінки можуть оцінювати стан банків та банківської системи і виявляти негативні тенденції. Органи мають змогу вчасно реагувати на проблеми і вживати необхідні заходи для їх усунення, що сприятиме фінансовій стабільності на ринку.

Для інвесторів банківський рейтинг є інструментом, за допомогою якого оцінюється інвестиційна привабливість банку, його фінансовий менеджмент, професіоналізм і ефективність роботи на фінансовому ринку. За допомогою кредитного рейтингу банку інвестор може вибрати оптимальне співвідношення ризику та доходності для інвестування коштів [10, с.254].

У зв'язку з відсутністю єдиної системи рейтингування, та необхідністю інтерпретації під особливості певної країни та банківського сектору існує велика кількість різних методик. У табл. 1.2 відображено класифікацію рейтингових методик.

Таблиця 1.2

Класифікація рейтингових методик*

Ознака	Вид
За формою власності	Державні та недержавні
За сферою розповсюдження	Національні та міжнародні
За ступенем прозорості	Відкриті та закриті
За формою спостереження	Комбіновані та дистанційні
За способом згортки	Адитивні та мультиплікативні
За формою подання	Числові, літерні та графічні
За моделлю показника	Статичні та динамічні
За методом побудови	Бальні та індексні
За способом оцінювання	Експертні, бухгалтерські та мішані

*Примітка: складено автором за джерелом [36].

Розглянемо декілька ознак класифікацій рейтингової оцінки діяльності банків. Номерні методики передбачають обчислення сукупності значень обсягових та інших показників фінансового стану банків і присвоєння всім банкам певного місця у рейтингу за кожним з оцінюваних показників. Ці методики є досить простими, але вони фактично не дозволяють оцінити фінансову стійкість банків [31, с.59]. Бальні методики дозволяють отримати інтегральну оцінку фінансового стану банку в балах, що присвоюються за кожним показником за шкалою, визначеною експертами, і за загальною сумою балів банк зараховується до певної категорії.

Найпопулярніша серед бальних методик – рейтингова система CAMELSO, що використовується в Україні з додатковими факторами, доповненими вітчизняними фахівцями [16]. Система CAMELSO офіційно визнана вдосконалена система рейтингової оцінки банків, яку широко використовують наглядові органи багатьох країн світу. Основою рейтингової

системи CAMELSO є оцінка ризиків і визначення рейтингових оцінок за такими основними компонентами: капітал – Capital Adequacy (C); активи – Asset Quality (A); менеджмент і корпоративне управління – Management (M), надходження – Earnings (E); ліквідність – Liquidity (L); чутливість до ринкових ризиків – Sensitivity to Risk (S); операційний ризик – Operational Risk (O) (рис.1.2).

Рис. 1.2 Компоненти рейтингової системи CAMELSO*

*Примітка: складено автором за джерелом [9]

Кожен компонент рейтингової системи оцінюється за чотирибальною шкалою, де оцінка «1» є найвищою, а оцінка «4» — найнижчою. Комплексна рейтингова оцінка визначається на підставі рейтингових оцінок за кожним із цих компонентів, з урахуванням їхньої ваги [40]. При цьому комплексна оцінка банку може перевищувати найнижчу з оцінок за компонентами не більше ніж на один бал. Комплексна рейтингова оцінка банку свідчить: «1»

— про спроможність банку протистояти впливу негативних внутрішніх та зовнішніх факторів; «2» — про спроможність банку протистояти більшості негативних внутрішніх і зовнішніх факторів (крім надзвичайних); «3» — про вразливість банку до впливу негативних внутрішніх і зовнішніх факторів; «4» — про те, що рівень, характер та особливості виявлених ризиків поточних і потенційних створюють загрозу для вкладників і кредиторів банку та/або наявні підстави для віднесення банку до категорії проблемного. Комплексна рейтингова оцінка може бути визначена як «F» у разі наявності значних ризиків, які загрожують життєздатності банку, та/або підстави для віднесення банку до категорії неплатоспроможних або відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку [39].

Індексний метод передбачає використання вагових коефіцієнтів для кожного з показників. Як правило, вибір вагових коефіцієнтів проводиться експертами на основі власного досвіду роботи, інтуїції та професійних знань. Індексний метод використовується в методиках В.С. Кромонава, О.Б. Ширинської, А.М. Кармінського та інших вчених. Наприклад, в основу методики Кромонава входять розрахунки: коефіцієнтів миттєвої ліквідності; захищеності капіталу; фондової капіталізації прибутку; генеральних коефіцієнтів надійності та ліквідності; крос-коефіцієнта [55]. Чим більше значення коефіцієнтів, тим краще. Після розрахунку коефіцієнти підсумовуються з певними вагами та виводиться інтегральний показник.

Методика Ширинської враховує низку вихідних положень Кромонава, але додатково передбачено використання показників рентабельності активів і капіталу та їх структури. Використання методики дозволяє проаналізувати фінансові показники банку – надійність, ліквідність, рентабельність, склад активів і пасивів. Аналіз здійснюється шляхом обчислення одинадцяти показників, які об'єднуються в групи за схожими ознаками і на основі яких розраховується п'ять узагальнюючих коефіцієнтів. При цьому і групам показників, і коефіцієнтам присвоюється певна питома вага [57]. При застосуванні бухгалтерського підходу використовується аналіз тільки

кількісних показників, що здійснюється на основі публічної фінансової звітності банку.

При застосуванні експертного підходу рейтинг формується на основі думок групи фахівців, які аналізують певну кількісну і якісну інформацію, користуючись власним досвідом і кваліфікацією. Також при побудові рейтингової системи часто використовується комбінування експертного та бухгалтерського підходів [52].

Для запровадження дієвої методики присвоєння рейтингів банкам необхідно використовувати досвід лише надійних рейтингових агентств з доброю репутацією. Цими рейтинговими агентствами, безумовно, є такі, що включені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств [2]. На цей час до нього включено такі фірми: ТОВ "Рейтингове агентство "ІВІ-Рейтинг", ТОВ "Рюрік", ТОВ "Рейтингове агентство "Експерт-Рейтинг", ТОВ "Кредит-Рейтинг", ТОВ "РА "Стандарт-Рейтинг".

До міжнародних рейтингових агентств, які мають право визначати обов'язкові за законом рейтингові оцінки емітентів та цінних паперів входять наступні фірми: Fitch Ratings, Moody's Investors Service, Standard and Poor's та дочірні компанії, які знаходяться під операційним контролем Moody's Investors Service Inc [1]. Кожне агентство має власні методики визначення кредитно-рейтингової оцінки банку. З огляду на те, що нібито існує велика кількість методик, все одно не існує загальноприйнятої рейтингової системи оцінки діяльності банків. В Україні потрібно удосконалювати існуючі або запроваджувати нові методи рейтингового оцінювання, які б відповідали особливостям банківського сектору.

Отже, рейтингову систему оцінки діяльності банків можна трактувати як узагальнене комплексне оцінювання фінансового стану банку за стандартизованою системою показників із метою приведення банків до співставного вигляду та в результаті визначення позиції окремого банку

відносно інших банківських установ; яку потрібно детально вивчати та вдосконалювати.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ БАНКІВ

2.1. Аналіз практичних аспектів рейтингового оцінювання в банках України

Як уже зазначалося вище, існує велика кількість методик, які використовують для рейтингування банків. Це пов'язане з тим, що не існує уніфікованої системи, яка б однаково підходила та була ефективною для кожного банку та кожної країни. Якщо говорити про Україну, то практично від самого початку функціонування вітчизняної банківської системи незалежної України її банки другого рівня банківської системи постійно проходили різноманітні рейтингові оцінювання з метою присвоєння їм відповідних рейтингів. Рейтингова оцінка діяльності банків в Україні проводиться:

- міжнародними рейтинговими агенціями;
- Національним банком України (в том числі Центром наукових досліджень НБУ);
- незалежними приватними рейтинговими агенціями (в тому числі уповноваженими);
- медіа-оцінювачами (ЗМІ та веб-сайти) [50].

Кожний суб'єкт використовує власну методику рейтингового оцінювання банків, яка в більшості випадків не є публічною. Наприклад, рейтингова система CAMELSO, яку використовує Національний банк України не висвітлюється по банкам широкому загалу і є конфіденційною.

Але НБУ наводить дані про усереднені рейтингові оцінки банків та питому вагу найнижчих оцінок за компонентами рейтингової системи CAMELSO. Комплексна рейтингова оцінка банків (усереднена) за рейтинговою системою CAMELSO у 2019, як і в 2018 році, залишилася “2”, тоді як у 2017 році становила “3” (рис.2.1).

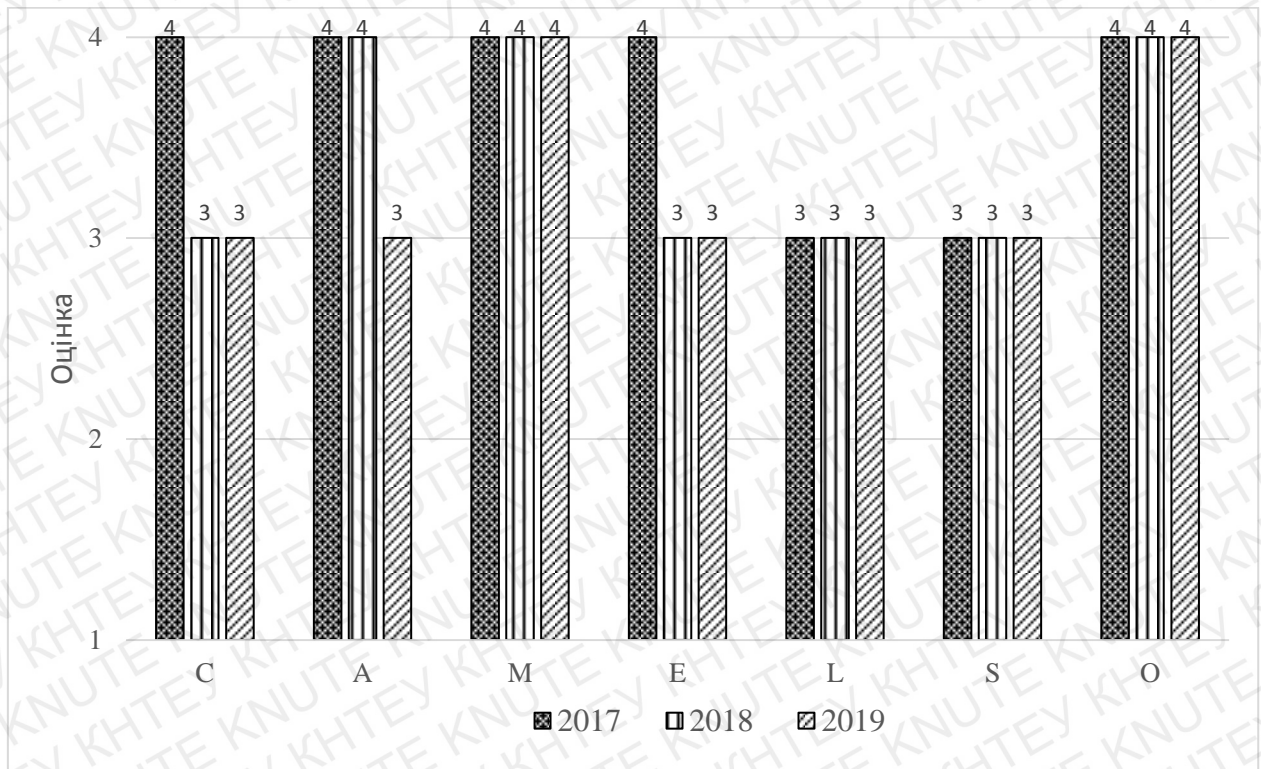

Рис. 2.1 Усереднені рейтингові оцінки банків за компонентами рейтингової системи CAMELSO за період 2017 – 2019 рр. станом на 31.12.*

*Примітка: складено автором за джерелом [40,41]

Так, банки, що були об’єктом інспекційних перевірок у 2018 році, отримували вищі оцінки, ніж у 2017 році, за компонентами "С" (капітал) та "Е" (надходження), що сприяло підвищенню усередненої оцінки за цими компонентами. За рештою компонентів оцінки практично не змінилися.

Зокрема, у 2019 році банки, що були об’єктом інспекційних перевірок, отримували вищі оцінки порівняно з 2018 роком за компонентами “А” (Активи). За іншими компонентами змін протягом 2018-2019 рр. не відбувалося.

Протягом 2017-2019 рр. бачимо позитивну тенденцію у зміні компонентів рейтингової оцінки CAMELSO, а саме капіталу, активів та надходжень. Це було спричинене збільшенням чистого прибутку банківської системи (59,6 млрд грн, що в 2,7 раза більше, ніж у 2018 році), високі темпи зростання роздрібного кредитування, укріплення обмінного курсу гривні тощо.

Розглянемо питому вагу найнижчих оцінок за компонентами рейтингової оцінки CAMELSO серед банків. Так, найчастіше найнижчі оцінки у 2018 році банки отримували за компонентами "М" (менеджмент) та "О" (операційний ризик) – 73,7% та 63,2% перевірених банків відповідно, тоді як у 2017 році – за компонентами "А" (якість активів) та "Е" (надходження) – 57,1 % та 54,3 % банків відповідно (рис.2.2).

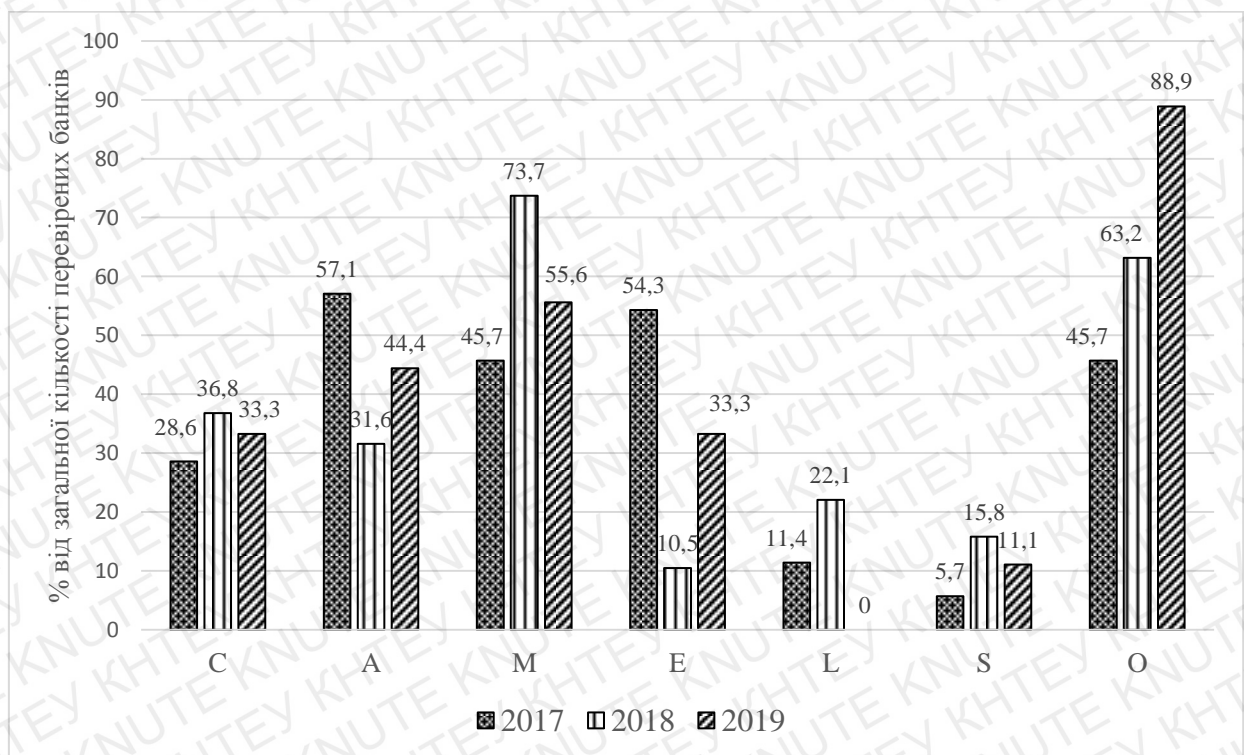

Рис. 2.2 Питома вага найнижчих оцінок за компонентами рейтингової системи CAMELSO за період 2017-2019 рр. станом на 31.12., % від загальної кількості перевірених банків*

*Примітка: складено автором за джерелом [40,41]

Найнижчі оцінки у 2019 році банки отримували за компонентами “О” (операційний ризик) та “М” (менеджмент) – 88,9% та 55,6% перевірених банків відповідно. Як і в 2018 році, компонент “О” (операційний ризик) залишився “основною проблемною зоною” банків, за яку вони отримували найнижчі оцінки, тоді як за компонентом “L” (ліквідність) у 2019 році найнижчі оцінки не отримав жоден з перевірених банків.

Слід зазначити, що Національний банк із 1 жовтня 2020 року почав застосовувати єдину процедуру й методологію процесу наглядових перевірок та оцінки – SREP (Supervisory Review and Evaluation Process). Оцінка діяльності банків за рейтинговою системою CAMELSO надалі не здійснюватиметься.

Зокрема, методологія SREP, у якій враховано й компоненти рейтингової оцінки за системою CAMELSO, базується на оцінці ризиків із урахуванням аналізу поточного стану банку, його стратегії, бізнес-моделі, а також розвитку та оцінки того, як поведе себе банк в майбутньому. Департамент виїзних перевірок надалі не використовуватиме систему CAMELSO, а буде надавати пропозиції щодо оцінки SREP за результатами проведення відповідних інспекційних перевірок. У майбутньому планується, що оцінки SREP будуть публічними [12].

В Україні рейтингову оцінку банків також проводить п'ять уповноважених рейтингових агентств (ТОВ "Рейтингове агентство "ІВІ-Рейтинг", ТОВ "Рюрік", ТОВ "Рейтингове агентство "Експерт-Рейтинг", ТОВ "Кредит-Рейтинг", ТОВ "Стандарт-Рейтинг") [4]. Національні рейтингові агентства розробляють власні методики оцінки фінансового стану банків. Універсальною оцінкою надійності (кредитоспроможності) банку є його кредитний рейтинг, який присвоюють за стандартною загальновідомою шкалою кредитних рейтингів.

Кредитний рейтинг – незалежна експертна оцінка спеціалізованого рейтингового агентства щодо ступеню кредитного ризику позичальника або боргового зобов'язання, яка вказує на ймовірність невиконання

(непогашення) цього зобов'язання (імовірність дефолту) [11, с.327]. Крім того, кредитні рейтинги можуть бути короткостроковими (характеризують кредитний ризик у короткостроковій перспективі – до одного року) і довгостроковими (характеризують кредитний ризик у довгостроковій перспективі – понад один рік). Кредитний рейтинг складається не лише з поточної оцінки класу надійності, але і з прогнозу рейтингового агентства на майбутнє. Також існує два рівні рейтингів: інвестиційний та спекулятивний. Окрім того, національні рейтингові агентства визначають рейтинги надійності банківських депозитів, використовуючи при цьому також різні методики, а результати аналізу трансформують у рейтинг, який коливається від одного до п'яти (шести) рівнів [55, с.138].

Розглянемо та проаналізуємо практичні особливості рейтингового оцінювання банків на прикладі уповноважених рейтингових агентств. Слід зазначити, що деяка кількість банків в Україні не користується послугами агентств. У табл. 2.1 можемо спостерігати кількість рейтингів по банках України станом на 2020 рік.

Таблиця 2.1

Кількість присвоєних кредитних рейтингів банкам національними рейтинговими агентствами станом на 2020 рік*

Рейтингове агентство	Кількість рейтингів	Питома вага, %
Кредит-Рейтинг	17	27,87
ІВІ-Рейтинг	14	22,95
Експерт-Рейтинг	13	21,31
Стандарт-Рейтинг	9	14,76
Рюрік	8	13,11
Всього	61	100

*Примітка: складено автором за джерелами [20,21,22].

Як можемо бачити, що майже кожна банківська установа має оцінку хоча б одного національного рейтингового агентства, а деякі навіть більше. Збільшення кількості рейтингів свідчить про транспарентність банківської

системи, та є позитивною тенденцією, оскільки можна порівняти рейтингові оцінки, отримані банком декількома рейтинговими агентствами, і підтвердити їхню достовірність.

Рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг», яке функціонує в Україні з 2001 року, а з 2004-го визнане уповноваженим, при визначенні кредитного рейтингу банків здійснює:

1) аналіз ефективності управлінського менеджменту, що, у свою чергу, включає оцінку становища банку на ринку і регулювання ринку, аналіз банківської клієнтури, організаційної структури банку та стратегію і тактику його розвитку;

2) аналіз фінансового менеджменту: аналіз капіталу, прибутковості, ліквідності і характеристику ресурсів, управління ризиками, диверсифікацію та гнучкість фінансової діяльності банку [29]. Під час проведення рейтингової оцінки аналітики рейтингового агентства здійснюють збір та обробку внутрішньої інформації (надається суб'єктом рейтингування) та зовнішньої інформації (дані відкритих інформаційних джерел, які рейтингове агентство вважає достовірними), в рамках визначених методологічних принципів рейтингової оцінки.

Розглянемо динаміку зміни кредитного рейтингу декількох банків протягом 2016-2020 рр. агентства «Кредит-Рейтинг». Так у 2020 році найвищий кредитний рейтинг uaAAA за національною шкалою отримали: ПАТ «Банк Авангард», ПАТ «ІНГ Банк Україна», АТ «ОТП Банк», ПАТ «ПУМБ», АТ «Таскомбанк», ПАТ «Універсал Банк» (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка кредитних рейтингів банків «Кредит-Рейтинг» за період 2016-2020 рр. станом на 31.12.*

Банки	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020 (3квартал)
Банк Авангард	uaAAA	uaAAA	uaAAA	uaAAA	uaAAA
ІНГ Банк Україна	uaAAA	uaAAA	uaAAA	uaAAA	uaAAA
ОТП Банк	uaA+	uaA+	uaAA	uaAAA	uaAAA

ПУМБ	uaAA-	uaAA-	uaAA	uaAAA	uaAAA
Таскомбанк	uaA+	uaAA+	uaAAA	uaAAA	uaAAA
Універсал Банк	uaAA	uaAA	uaAA	uaAAA	uaAAA
А-Банк	uaA+	uaA+	uaA+	uaAA-	uaAA-
Ідея Банк	uaA	uaA+	uaAA-	uaAA-	uaAA
Банк інвестицій та заощаджень	uaA	uaA	uaAA	uaAA	uaAA
Місто Банк	uaBBB-	uaBB	uaBB	uaBB	uaB

*Примітка: складено автором за джерелом [20].

По всіх банках, окрім АТ "Місто Банк" спостерігається позитивна тенденція до покращення кредитного рейтингу. Це пов'язане з тим, що за останні роки банківська система України поступово відновлюється після кризи 2014-2016 років. І тому майже всі банки з табл. 2.2 демонструють посилення своїх позицій на ринку.

Для кращої візуалізації факту зростання кредитних рейтингів, розглянемо методику та динаміку рейтингових оцінок ТОВ "Рейтингове агентство "ІВІ-Рейтинг". Рівень кредитного рейтингу позичальника «ІВІ-Рейтинг» визначає на основі комплексного кредитно-рейтингового аналізу, який базується на визначенні трьох груп показників.

1. Аналіз зовнішнього середовища діяльності, який передбачає оцінку нормативної бази, що регулює діяльність; статистичних даних і тенденцій розвитку банківської системи; ринкової позиції; оцінку конкурентоспроможності).

2. Аналіз внутрішнього середовища, який, у свою чергу, включає: аналіз системи менеджменту, який полягає у вивченні системи управління та ухвалення рішень, досвіду та репутації вищого керівництва, відкритості та прозорості позичальника/емітента і його персоналу); аналіз фінансового профілю (аналіз структури та якості активів, структури зобов'язань, достатності капіталу, рівня ліквідності, фінансових результатів та ефективності діяльності); управління ризиками.

3. Аналіз на встановлення ознак фіктивності. Цікавим моментом методології є те, що рейтингове агентство не використовує певного вагового

коефіцієнта для кожного з рейтингових факторів або за різними складовими в рамках кожного з факторів, оскільки вважає, що відповідна вага може змінюватись залежно від конкретних обставин [30].

За результатами у 2020 році кредитний рейтинг інвестиційного рівня uaAA отримали такі банки: АТ «Банк Кредит Дніпро», АТ «Перший Інвестиційний Банк», ПАТ АБ «Укргазбанк», АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка кредитних рейтингів банків України оцінено за період 2016-2020 рр. станом на 31.12. "ІВІ-Рейтинг"*

Банки	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020(3 квартал)
БАНК КРЕДИТ ДНІПРО	uaA-	uaA-	uaA-	uaA	uaAA
БАНК ФОРВАРД	uaA-	uaA-	uaBBB+	uaA-	uaA
Перший Інвестиційний Банк	uaBBB+	uaBBB+	uaBBB+	uaAA	uaAA
УКРГАЗБАНК	uaA+	uaAA-	uaAA	uaAA	uaAA
КРЕДИТВЕСТ БАНК	uaAA	uaAA	uaAA+	uaAA+	uaAA+
БАНК 3/4	uaBBB	uaBBB+	uaA-	uaA-	uaA
ЮНЕКС БАНК	uaBBB	uaBBB	uaBBB+	uaA-	uaA
СКАЙ БАНК	-	-	uaA-	uaA-	uaA
Львів АКБ	uaBBB	uaBBB+	uaA-	uaA	uaA
АЛЬПАРИ БАНК	uaBBB	uaBBB	uaBBB+	uaBBB+	uaBBB+

*Примітка: складено автором за джерелом [21].

З табл. 2.3 бачимо, що усі банки демонструють напрямок до зростання кредитних рейтингів. Така зміна рейтингів у позитивний напрямок спричинена нарощенням клієнтської бази банків, стрімким збільшенням кредитування, поступовим підвищенням доходів населення тощо, завдяки чому банки отримують значні прибутки, і таким чином покращують свої позиції на ринку. Слід зауважити, що банки мають прогноз «у розвитку»,

тобто вказується на підвищену вірогідність зміни кредитного рейтингу, за можливості реалізації як позитивних так і негативних тенденцій та поточних ризиків, а враховуючи світову економічну кризу спричинену пандемією, існує загроза зменшення рейтингу. В цілому можна зробити висновок, що практично всі банки отримали від національних рейтингових агентств оцінки інвестиційного класу, які загалом свідчать про високу спроможність банків виконувати взяті на себе зобов'язання. Це певною мірою пояснюється тим, що на ринку на даний час залишились фінансово стійкі банки.

Розглянувши методологію національних рейтингових агентств можна сказати, що використовується комплексна оцінка усіх аспектів діяльності банку таких як: аналіз структури активів, пасивів; системи менеджменту; аналіз зовнішнього середовища та управління ризиками. У дод. А наведена порівняльна характеристика методології національних рейтингових агентств.

Також слід розглянути рейтингове оцінювання банків таких міжнародних агентств як Fitch Ratings, Moody's Investors Service, Standard and Poor's. Рейтинговими послугами міжнародних рейтингових агентств користуються здебільшого банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп. Вони використовують свої методики оцінювання та шкали для кредитних рейтингів (дод. Б). Методика визначення банківських рейтингів фінансової стійкості, що використовується агентством Moody's, передбачає дослідження таких груп показників як ринкова позиція, ризик, регулятивне та операційне середовище, фундаментальні фінансові показники [46]. Банк розглядається як складова фінансової системи, й агентством досліджується можливість надання фінансової підтримки з боку материнської компанії, акціонерів, корпоративних союзів, регіональної та місцевої адміністрації, уряду. В результаті аналізу рейтинг фінансової стійкості може бути підвищено.

Показники, що оцінюються агентством Standard and Poor's включають в себе бізнес ризик (страховий ризик, стан галузі, ринкова позиція банку, рентабельність – у тому числі і у порівнянні з конкурентами); фінансовий

ризик (облік і звітність, особливості управління, толерантність до ризику, фінансова політика, достатність грошового потоку, структура капіталу, рівень ліквідності).

Наприклад, кредитні рейтинги "Fitch Ratings" не спрямовані на прогнозування кількості збитків і дефолтів, а тільки відображають наявність кредитних ризиків [16]. Також вони не наводять оцінок ніяких ризиків, крім кредитних. Головні фактори, які оцінює рейтинг банків Fitch при визначенні їх позицій в індивідуальній шкалі – це стійкий баланс (у тому числі і капіталізація) і його прозорість, рівень прибутковості, список клієнтів, керівництво, перспективи зростання, а також економічне середовище. Також велике значення має обсяг банку, виражений в його власних коштах, політика ведення бізнесу, і захист капіталу. Розглянемо кількість банків, які мають оцінки міжнародних рейтингових агентств в Україні. Як бачимо, шість банків («Райффайзен Банк Аваль», «Ощадбанк», ПАТ Акціонерний банк «Південний», «ПриватБанк», «Сбербанк», «Таскомбанк», «Укрексімбанк») мають оцінку в Moody`s (табл.2.4).

Таблиця 2.4

Рейтингові оцінки міжнародних агентств станом на 2020 рік

Банк	Moody's		Fitch Ratings	
	Міжнародна шкала	Національна шкала	Міжнародна шкала	Національна шкала
Альфа-банк			В-/стабільний	АА/стабільний
Райффайзен Банк Аваль	Саа1/стабільний	Ваа3.ua/		
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК			В/стабільний	ААА/стабільний
Ощадбанк	Саа1/стабільний	В1.ua/	В/стабільний	АА/стабільний
Південний	Саа1/стабільний	В1.ua/		
Правекс-Банк			В/стабільний	АА+
ПриватБанк	Саа1/стабільний		В/стабільний	
ПроКредитбанк			В/стабільний	ААА/стабільний
ПУМБ			В/негативний	
Сбербанк	Саа1/стабільний	В2.ua/стабільний		
Таскомбанк	Саа1/стабільний	В3.ua/стабільний		

Укргазбанк			В/стабільний	
Укрсоцбанк			В- /стабільний	АА/стабільний
Укрексімбанк	Саа1/стабільний		В/стабільний	АА/стабільний

Примітка: складено автором за джерелами [20].

Як бачимо з таблиці по міжнародним агентствам українські банки мають спекулятивний клас за міжнародною шкалою. Загалом, агентствами станом на 2020 рік присвоєно рейтинг позичальника 15 банкам. Зокрема, оцінку міжнародного рейтингового агентства Standard and Poor`s має тільки АТ «БАНК АЛЪЯНС» на рівні В-/стабільний. Усі банківські установи отримали рейтинг не вище В, пояснюється це тим, що суверенний рейтинг України має також оцінку В (Standard and Poor`s – В/стабільний, Moody`s - В3/стабільний, Fitch Ratings - В/стабільний) (дод. В,Г). В цілому можна зробити висновок, що банки мають низькі оцінки за міжнародними шкалами, що пов'язане з макроекономічною (економічною, політичною, соціальною) ситуацією в країні, банківською кризою 2014-2016 рр. та проблемами банківської системи.

Проаналізувавши практику рейтингового оцінювання банків в Україні можемо зробити висновок, що характерною ознакою методик оцінки діяльності банків усіх рейтингових агентств є використання таких показників, як якість активів, достатність капіталу, ліквідність, прибутковість, ризики. Недоліками можна вважати закрити та конфіденційну методику обчислення показників, які не можна перевірити та зробити відповідні висновки; мало банків, які мали оцінку хоча б одного рейтингового агентства; досить короткий термін функціонування уповноважених агентств та недостатнє нормативне забезпечення. Вітчизняні рейтингові агентства є достатньо молодими і постійно перебувають у пошуку нових підходів і методик оцінки суб'єктів господарювання і банків.

Отже, на даному етапі потрібно розширювати мережу рейтингових агентств та постійно удосконалювати методологію, яка була б орієнтована на

кількісні, якісні показники та демонструвала об'єктивне становище банку на ринку. Для повної оцінки потрібно розглянути рейтингову методику на прикладі конкретного банку.

2.2. Оцінка ефективності процесу рейтингового оцінювання АТ «ОТП Банк»

Більшість рейтингових методик оцінювання банківських установ є закритими, тому для аналізу використаємо доступні методи. З усіх індексних методик оцінювання фінансового стану банків в Україні учасники фінансового ринку та науковці найчастіше використовують методики Кромонава та Ширинської, застосуємо їх на прикладі АТ «ОТП Банк».

АТ «ОТП Банк» - комерційний банк з іноземним капіталом, який входить у десятку найбільших банків України. Слід зазначити, що при огляді практики рейтингового оцінювання в Україні, АТ «ОТП Банк» мав оцінку одного національного агентства «Кредит-Рейтинг».

Для методики Кромонава використовується коефіцієнтний аналіз і більшою мірою оцінюється банк з позиції надійності. За методикою аналізований банк зіставляється з умовним ідеальним банком, показники якого приймаються за 100% [57]. Чим ближче реальний аналізований банк до ідеального, тим вище його надійність. Алгоритм методики Кромонава наступний:

1) Розрахунок семи абсолютних параметрів: статутний капітал (СК); власний капітал (ВК); зобов'язання “до запитання” (ЗЗ); сумарні зобов'язання (СЗ); ліквідні активи (ЛА); ризикові (робочі) активи (АР);

розмір “захищеного” капіталу (ЗК). На підставі цих даних, які беруться з балансу, розраховується шість критеріальних коефіцієнтів, за якими й визначають фінансовий стан банків. Ліквідними активами є кошти в касі, які відкриті в НБУ та інших банках, а також активи, що можуть бути швидко проконвертовані в готівкові чи безготівкові кошти. У формулі (2.1) бачимо складові розрахунку:

$$ЛА=ЛА1+ЛА2+ЛА3, \quad (2.1)$$

де ЛА – ліквідні активи всього,

ЛА1 – грошові кошти та їх еквіваленти,

ЛА2 – кошти в інших банках та НБУ,

ЛА3 – цінні папери в портфелі банку на продаж.

Робочі активи – це активи, що приносять банку дохід, тобто кошти на коррахунках, у касі, вклади в майно, цінні папери, розміщені в банках, видані кредити (формула 2.2):

$$АР=АР1+АР2+АР3+АР4+АР5, \quad (2.2)$$

де, АР – робочі активи всього,

АР1 – кошти в інших банках та НБУ,

АР2 – кредити та заборгованість клієнтів,

АР3 – цінні папери в портфелі банку на продаж,

АР4 – інвестиційна нерухомість,

АР5 – інші фінансові активи.

Захищений капітал характеризує ступінь захищеності власного капіталу і містить у своєму складі основні засоби банку (за винятком нематеріальних активів), активні залишки групи рахунків капітальних вкладень, дорогоцінні метали [51]. Розрахуємо абсолютні показники по АТ «ОТП Банк» (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Абсолютні показники АТ «ОТП Банк» за період 2017-2020 рр.
станом на 31.12., тис. грн.***

Показник	2017	2018	2019	2020 (3 квартал)
Статутний капітал (СК)	6 186 023	6 186 023	6 186 023	6 186 023
Власний капітал (ВК)	3 629 975	5 254 806	7 774 475	9 316 004
Зобов'язання до запитання (ЗЗ)	21 773 502	22 703 028	29 946 722	38 214 758
Сумарні зобов'язання (СЗ)	26 202 423	27 502 332	37 006 848	46 193 571
Ліквідні активи (ЛА)	11 029 857	9 607 233	18 411 967	28 927 899
Робочі активи (АР)	26 375 166	29 385 208	40 472 776	50 552 986
Захищений капітал (ЗК)	444 184	518 279	597 034	675 917

*Примітка: складено автором за джерелами [17].

На основі даних з таблиці можна знаходити параметричні коефіцієнти для визначення рейтингу (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Розрахунок коефіцієнтів за методом В. С. Кромонова*

Показник	Формула	Зміст	Нормативне значення
Генеральний коефіцієнт надійності (k1)	$k1 = \text{ВК} / \text{АР}$	Показує наскільки робочі активи захищені власним капіталом	1
Коефіцієнт миттєвої ліквідності (k2)	$k2 = \text{ЛА} / \text{ЗЗ}$	Показує, чи використовує банк кошти клієнтів на рахунках "до запитання" як власні кредитні ресурси	1
Крос-коефіцієнт (k3)	$k3 = \text{СЗ} / \text{АР}$	Показує ступінь допущення ризику при використанні залучених коштів	3
Генеральний коефіцієнт ліквідності (k4)	$k4 = (\text{ЛА} + \text{ЗК}) / \text{СЗ}$	Відображає забезпеченість грошових коштів клієнтів ліквідними активами, нерухомістю і цінностями	1
Коефіцієнт захищеності капіталу (k5)	$k5 = \text{ЗК} / \text{ВК}$	Показує, якою мірою банк враховує інфляційні процеси та яку частку своїх активів розміщує в	1

		нерухомість, цінності й устаткування	
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (k6)	$k6 = BK/СК$	Показує ефективність роботи банку і певною мірою характеризує його незалежність від окремих засновників	3

*Примітка: складено автором за джерелом [55].

З таблиці можна побачити, що для кожного коефіцієнта існує оптимальне значення. Тобто банк повинен: вкладати у ризикові (робочі) активи кошти обсягом, що дорівнює власному капіталу; тримати у ліквідній формі кошти в обсязі зобов'язань “до запитання”; мати зобов'язань утрічі більше, ніж робочих активів; тримати у ліквідній формі та у вигляді капітальних вкладень кошти в обсязі сумарних зобов'язань; мати капітальні активи в обсязі власного капіталу; мати власний капітал, який утрічі перевищує статутний фонд.

3) Останнім кроком є розрахунок надійності, який знаходиться шляхом множення коефіцієнтів на питому вагу (формула 2.3):

$$N = 45*k1 + 20*k2 + 10*(k3/3) + 15*k4 + 5*k5 + 5*(k6/3) \quad (2.3)$$

Оціночна шкала підсумкової рейтингової оцінки надійності така: 90-100 – рейтинг 1(сильний); 70–89 – рейтинг 2(задовільний); 50–69 – рейтинг 3 (посередній); 30–49 – рейтинг 4(граничний); менш 30 – рейтинг 5 (незадовільний). Розрахуємо рейтинг АТ «ОТП Банк» на основі даних публічної звітності (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Оцінка надійності АТ «ОТП Банк» за методикою В. С. Кромонава за період 2017-2020 рр. станом на 31.12*

Показник	2017	2018	2019	2020 (3 квартал)
Генеральний коефіцієнт надійності (k1)	0,13	0,18	0,19	0,18

Коефіцієнт миттєвої ліквідності (k2)	0,50	0,42	0,61	0,63
Крос-коефіцієнт (k3)	0,99	0,94	0,91	0,91
Генеральний коефіцієнт ліквідності (k4)	0,43	0,37	0,51	0,64
Коефіцієнт захищеності капіталу (k5)	0,12	0,1	0,08	0,07
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку (k6)	0,58	0,85	1,26	1,51
N	27,16	27,1	33,93	36,2
Рейтинг	5	5	4	4

*Примітка: складено автором за джерелом [17].

Як бачимо з таблиці протягом 2017-2020 рр. АТ «ОТП Банк» підвищив свій рейтинг з незадовільного на граничний. За даною методикою банк має низьке забезпечення власним капіталом відносно робочих активів, недостатній рівень захищеного капіталу. У 2017-2018 роках банківська система перебувала у посткризовому становищі, і намагалася нарощувати свої позиції. На прикладі АТ «ОТП Банк» можна прослідкувати покращення абсолютних показників банку, навіть незважаючи на пандемію коронавірусу в 2020 році. Висока прибутковість стала можливою за рахунок зростання чистих процентних доходів та скорочення відрахувань до резервів на покриття втрат від кредитних ризиків; зростання споживчого кредитування на тлі зниження інфляційних очікувань та зміцнення гривні у 2019 році.

Незважаючи на доступність розрахунку та широке використання за методикою Кромонава є певні недоліки, які полягають у відсутності кількісних показників (прибутковості) та якості кредитного портфеля; не враховуються якісні показники такі як система менеджменту, досвід та репутація вищого керівництва, банківська клієнтура тощо. Також не розглядаються ризики, з якими тісно пов'язана банківська діяльність та присутній суб'єктивізм при визначенні величини вагових коефіцієнтів.

Отже, ця методика визначає лише фінансовий стан банку, не враховуючи інших важливих аспектів, що негативно позначається на реалістичності та об'єктивності оцінки банку.

Наступною методикою рейтингового оцінювання, яка широко використовується є методика О.Б. Ширинської. Вона враховує низку вихідних положень Кромонава, але додатково передбачено використання показників рентабельності активів і пасивів та їх структури (ЧП – чистий прибуток, ТД -термінові депозитні інструменти, КК - корпоративні кредити, ЦП – державні цінні папери, К – кошти на поточних рахунках). Система рейтингової оцінки за методикою О. Ширинської характеризується ранжуванням коефіцієнтів і віднесенням їх до окремих груп [40]. Новаторством її рейтингу є також присвоєння коригувальних ваг не лише коефіцієнтам, а й групам, до яких вони зараховані.

У табл. 2.8 наведено алгоритм розрахунку основних показників та значень вагових коефіцієнтів. Після присвоєння коригувальних ваг для кожної групи обчислюються їх коефіцієнти шляхом перемноження наведених вище коефіцієнтів на встановлену для кожного з них вагу з подальшим підсумовуванням добутоків.

Таблиця 2.8

Рейтингове оцінювання банків за методикою О.Б. Ширинської*

Показник	Формула	Ваговий коефіцієнт
1) Коефіцієнт надійності	$K_n = 0,5 * K_{n1} + 0,5 * K_{n2}$	0,15
1.1 K_{n1}	$K_{n1} = BK/AP$	0,5
1.2 K_{n2}	$K_{n2} = 3K/BK$	0,5
2) Коефіцієнт ліквідності	$K_{л1} = 0,35 * K_{л1} + 0,35 * K_{л2} + 0,3 * K_{л3}$	0,35
2.1 $K_{л1}$	$K_{л1} = LA/33$	0,35
2.2 $K_{л2}$	$K_{л2} = (LA+3K) / C3$	0,35
2.3 $K_{л3}$	$K_{л3} = LA/AP$	0,3
3) Коефіцієнт рентабельності	$K_p = 0,5 * K_{p1} + 0,5 * K_{p2}$	0,15
3.1 K_{p1}	$K_{p1} = ЧП/BK$	0,5
3.2 K_{p2}	$K_{p2} = ЧП/AP$	0,5
4) Коефіцієнт якості активів	$K_a = 0,5 * K_{a1} + 0,5 * K_{a2}$	0,2

4.1 Кя1	$Кя1 = (ТД+ВК)/КК$	0,5
4.2 Кя2	$Кя2 = ЦП/АР$	0,5
5) Коефіцієнт ресурсної бази	$Крб = 0,5*Крб1+0,5*Крб2$	0,15
5.1 Крб1	$Крб1 = ВК/СЗ$	0,5
5.2 Крб2	$Крб2 = К/СЗ$	0,5

*Примітка: складено автором за джерелом [57].

Присвоєння коригувальних ваг сприяє підвищенню точності рейтингового оцінювання.

Після розрахунку коефіцієнтів відбувається визначення рівня фінансового стану банків (рейтингу) за допомогою способу наведеному у формулі 2.4.

$$R = 0,15*Кн+0,35*Кл+0,15*Кр+0,2*Кя+0,15*Крб \quad (2.4)$$

Суттєвою відмінністю від методики Кромонава стало використання показника частки прострочених позик у кредитному портфелі банку, що виконує функцію відсікання [43]. Цей показник слугує для уникнення в рейтингу надмірної кількості банків, що мають значні проблеми з кредитним портфелем.

Розрахуємо рейтинг АТ «ОТП Банк» за способом О. Б. Ширинської (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Рейтинг АТ «ОТП Банк» за методикою О. Б. Ширинською за період 2017-2020 рр. станом на 31.12*

Показник	2017	2018	2019	2020 (3 квартал)
1) Коефіцієнт надійності	0,13	0,14	0,13	0,12
1.1 Кн1	0,14	0,18	0,19	0,18
1.2 Кн2	0,12	0,10	0,08	0,07
2) Коефіцієнт ліквідності	0,46	0,37	0,53	0,66
2.1 Кл1	0,51	0,42	0,61	0,76

2.2 Кл2	0,44	0,37	0,51	0,64
2.3 Кл3	0,42	0,33	0,45	0,57
3) Коефіцієнт рентабельності	0,16	0,23	0,19	0,06
3.1 Кр1	0,29	0,39	0,32	0,10
3.2 Кр2	0,04	0,07	0,06	0,02
4) Коефіцієнт якості активів	0,34	0,35	0,5	0,51
4.1 Кя1	0,49	0,54	0,73	0,8
4.2 Кя2	0,20	0,16	0,27	0,22
5) Коефіцієнт ресурсної бази	0,48	0,5	0,51	0,51
5.1 Крб1	0,14	0,19	0,21	0,20
5.2 Крб2	0,83	0,82	0,81	0,82
R	0,34	0,33	0,41	0,44

*Примітка: складено автором за джерелами [17].

Можемо прослідкувати, що в цілому протягом 2017-2020 рр. оцінка за даною методикою зростала, що є позитивною тенденцією. Так коефіцієнт надійності залишався на одному рівні, тому що відбувався зріст як власного капіталу, так і ризикованих активів. Коефіцієнт ліквідності збільшувався у 2019-2020 рр. за рахунок ліквідних активів. Зростав рівень коштів в інших банках та інвестицій, які включають державні боргові цінні папери. Ліквідність банку є важливим показником діяльності, і у АТ «ОТП Банк» він постійно зростає.

Коефіцієнт рентабельності банку протягом 2018-2020 рр. мав тенденцію до скорочення. Це пов'язано зі зменшенням прибутку у 2020 році через пандемію, яка стала початком світової кризи. АТ «ОТП Банк» запровадив особливий пільговий період обслуговування кредитів для населення та бізнесу – кредитні канікули, зменшення розміру або відтермінування обов'язкових платежів, що позначається на процентних доходах банку і відповідно на прибутку. Коефіцієнт якості активів протягом досліджуваного періоду збільшувався. Це спричинене зростанням термінових депозитів, власного капіталу. В цілому коефіцієнт знаходиться на високому рівні за рахунок покриття корпоративних кредитів. Коефіцієнт ресурсної

бази протягом 2017 – 2020 рр. залишався на стабільному рівні. Постійно збільшувалися, і сукупні зобов'язання, і поточні кошти клієнтів банку, проте спостерігається недостатнє покриття зобов'язань власним капіталом.

Проаналізувавши можна зробити висновок, що за даною методикою АТ «ОТП Банк» має достатній рівень надійності, що характеризується обсягом ліквідності, якістю активів та ресурсною базою. Наведемо алгоритм можливого здійснення рейтингового оцінювання за проаналізованими методиками в «ОТП Банк» (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Забезпечення рейтингового оцінювання в банку АТ «ОТП Банк»*

Вид рейтингу	Підрозділ	Періодичність	Інформаційні джерела
Кромонава	Підрозділ з ризик-менеджменту	Щоквартально	Внутрішня фінансова звітність банку
Ширинської			

*Складено автором.

Методика О.Б. Ширинської є кращою порівняно з методикою Кромонава завдяки розширеному обсягу показників і додаткових коригувальних коефіцієнтів. Недоліками є неврахування тенденцій та напрямку змінюваності показників фінансового стану банку, суб'єктивне встановлення питомої ваги коефіцієнтів, відсутність конкретної шкали оцінювання, бухгалтерський спосіб оцінки.

Проаналізувавши дані методики можна зробити висновок, що індексні методики оцінювання фінансового стану банків дають змогу комплексно враховувати різні аспекти банківської діяльності і базуються на математичному обрахунку визначених оціночних показників. Перевагами даних методик є відкритість, простота розрахунку, можливість використання

тільки публічної інформації про банк. До недоліків можна віднести неврахування напряму зміни показників (покращення чи погіршення) фінансового стану банків, відсутність в методиці О.Б. Ширинської шкали рейтингового оцінювання, не враховується вплив зовнішнього середовища, суб'єктивізм при визначенні вагових коефіцієнтів.

Можна зробити висновок, що рейтингове оцінювання потребує постійного вдосконалення та розробок нових методик, які б об'єктивно та реалістично відображали стан банків.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

3.1. Адаптація зарубіжного досвіду щодо рейтингового оцінювання діяльності банків

Рейтингове оцінювання використовують у всіх середовищах суспільної діяльності та економіки світу. Однак, найбільшій популярності рейтингування зазнало саме в банківській сфері. Рейтинг визнано в світі інструментом, що призначається для порівняльного аналізу динамічно розвинених систем, комплексної характеристики їх діяльності, встановлення збірної оцінки їх фінансової позиції за уніфікованим набором показників. Слід зазначити, що для кожної країни характерні свої системи рейтингування банків. Зарубіжні банки використовують рейтингове оцінювання вже протягом багатьох десятиліть, на відміну від України, для якої банківські рейтинги є відносно новим інструментом [45].

Згідно історії, перші банківські рейтингові оцінки виникнули в США-причиною цього стала поява векселів, як виду банківських інструментів.

Перший рейтинг був опублікований агенцією Moody's, а згодом і агенцією Standart&Poor. Розглянемо більш детально оцінку рівня фінансового стану банків, якою користуються у закордонній практиці. Важливо розуміти, що системи у кожних, окремо взятих країнах мають свої окремо виділені риси та особливості, що залежать від ряду факторів:

- можливості проведення оцінок на місцях; їх частоти і масштабу; виду звітності;
- складу звітності, що надається в рамках нагляду;
- досяжності інших джерел інформації;
- ступеня технічної оснащеності;
- системи дистанційного нагляду.

Системи, що використовують банки різних країн мають деяку класифікацію. Так, їх можна розподілити так:

- системи рейтингової оцінки банків;
- комплексні системи ризиків у банківській діяльності;
- системи дистанційного моніторингу;
- статистичні моделі «систем раннього реагування» [33].

Найвідомішою методикою вважається система BAKIS – BAKred Information System. Застосовується центральним банком Німеччини з 1997 року та вміщує в себе 47 коефіцієнтів ризику. До ринкового ризику відносять 16 коефіцієнтів, до кредитних 19, тільки 2 коефіцієнта належать ризикам ліквідності, і 10 коефіцієнтів прибутковості банківських операцій. Ці дані банки не розголошують, а тільки обговорюють з керівництвом пропозиції стосовно вирішення проблемних ситуацій та тенденції у розвитку [49]. Ця система є повністю стандартизованою. Метою цієї системи є підготовка оперативної інформації про фінансову ситуацію в кредитно-фінансовій установі (кожного року, півроку, кварталу, місяця) (табл.3.1).

Розглянемо рейтингові системи оцінювання у США. Ще однією з найвідоміших наглядових рейтингових систем є американська система CAMEL, яка використовується з 1979 року і вважається стандартизованою

оцінкою фінансових установ, що використовується трьома наглядовими органами США – Федеральною резервною системою, Федеральною корпорацією страхування депозитів та Контролером грошового обороту. З 1997 року через значні зміни в банківському бізнесі та загальноекономічних тенденціях і процесах ця система модифікувалася, результатом чого стало запровадження додаткових критеріїв – чутливість до ринкових ризиків (S) та операційний ризик (O). (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Системи рейтингового оцінювання в зарубіжних країнах*

Країна	Наглядовий орган	Системи нагляду	Тип системи
Франція	Банківська комісія	ORAP	Дистанційна рейтингова система
		SAABA	Система раннього реагування – очікувані збитки
Італія	Банк Італії	PATROL	Дистанційна рейтингова система
Німеччина	Федеральне відомство з контролю над банками	BAKIS	Система фінансових коефіцієнтів та окремих груп банків
Нідерланди	Банк Нідерландів	RAST	Комплексна система для оцінки ризиків
США	Федеральна резервна система	CAMELSO	Система рейтингів на базі інспекційних перевірок на місцях
		SEER	Система раннього реагування – прогнозування рейтингів
Великобританія	Відомство з	RATE	Комплексна система

	фінансової політики		оцінки ризиків	банківських
--	---------------------	--	-------------------	-------------

*Примітка: складено автором за джерелом [33].

Розглянемо рейтингові системи оцінювання у США. Ще однією з найвідоміших наглядових рейтингових систем є американська система CAMEL, яка використовується з 1979 року і вважається стандартизованою оцінкою фінансових установ, що використовується трьома наглядовими органами США – Федеральною резервною системою, Федеральною корпорацією страхування депозитів та Контролером грошового обороту. З 1997 року через значні зміни в банківському бізнесі та загальноекономічних тенденціях і процесах ця система модифікувалася, результатом чого стало запровадження додаткових критеріїв – чутливість до ринкових ризиків (S) та операційний ризик (O). (табл. 3.1) За довгі роки використання рейтингової системи в рамках здійснення наглядових функції у США було доведено ефективність використання цього інструменту в оцінці фінансової стійкості кредитних установ і визначення тих, які потребують особливої уваги і контролю з боку наглядових органів [42]. Більшість зарубіжних країн, в тому числі і Україна застосовує рейтингову систему CAMELSO, оскільки вважається, що вона охоплює різноманітні аспекти діяльності банків.

Також у США використовувалася рейтингова система Федеральної резервної системи США для оцінки надійності банків і банківських холдингів BOPEC. Ефективність кожного елемента системи оцінюється балами від 1 («відмінно») до 5 («незадовільно»). У ній використовується «компонентний підхід», що передбачає оцінку фінансового стану й рівня ризику кожної організаційної структури банківської установи, виявлення істотних взаємозв'язків між цими компонентами, аналіз надійності й значення ключових характеристик фінансової та операційної діяльності. Для підрахунку фінансового стану здійснюється аналіз і рейтингування: дочірніх банків (B), дочірніх небанківських організацій (O), материнських компаній

(Р), сукупного прибутку (Е), сукупного капіталу (С) [35]. Виділення як окремих елементів системи сукупного прибутку й сукупного капіталу підкреслює важливість саме цих аспектів для забезпечення фінансового здоров'я банку і перспектив його подальшого розвитку. Слід зазначити, що в основу оцінки елементів системи лежать підходи системи CAMELSO.

За 15 років Федеральна резервна система розробила підходи до рейтингової оцінки філіалів американських банків, що діють за межами країни (CAMEO), і рейтингової системи оцінки філіалів зарубіжних банків, які функціонують на території США, ROCA, у яких в основному збереглися принципи і підходи системи CAMELSO, - вони використовуються на базі інспекційних перевірок, використовують ту ж бальну систему і порядок формування загального рейтингу.

У системі CAMEO враховуються як кількісні (капітал, якість активів, прибутковість), так і якісні (менеджмент, операції і внутрішній контроль) показники. Система ROCA робить акцент переважно на ризиках у діяльності філіалів зарубіжних банків і використовує компоненти менеджмент-ризик (R), операційного контролю (O), відповідності діяльності фінансового інституту законодавству і наглядовим нормам (C), якості активів (A).

У багатьох країнах розроблено й упроваджено підходи до рейтингування на основі дистанційного нагляду. Звідси слідує, що системи рейтингів використовуються як у країнах, законодавство яких передбачає проведення інспекційних перевірок на місцях, так і в країнах, де вони законодавчо не передбачені.

Прообразом сучасних систем дистанційного рейтингування банків стала щоквартальна експертна система Федеральної корпорації страхування депозитів CAEL. За результатами аналізу 19 фінансових показників присвоюється щоквартальний рейтинг за бальною системою – від 0,5 (високий рейтинг) до 5,5 (гірший рейтинг). Крім того, оцінюються чотири основних компоненти системи – капітал, активи, прибутковість і ліквідність. За системою CAEL банки поділяються на групи за обсягом активів.

Показники за чотирма компонентами рейтингової системи порівнюються у процентному відношенні. Зведений рейтинг CAEL розраховується як зважений середній індикатор, обчислений за чотирма компонентами. При цьому основні показники і присвоєні їм значення є в наборі програмних засобів і обчислюються автоматично[49].

Також існує американська система моніторингу фінансових організацій SEER, яка ще має назву FIMS. Це комплексна методика дистанційного аналізу, контролю з точки зору набору показників, їхньої динаміки, математичного апарату дослідження відбору статистично значущих коефіцієнтів. FIMS включає в себе дві оцінки діяльності банку: рейтинг (FIMS rating) та бал ризикованості (FIMS risk rank). Перший демонструє поточний стан банку, другий – довгострокову оцінку очікуваного стану банку. Коефіцієнти показників змінюються кожного кварталу, відображаючи мінливі умови функціонування банківської сфери, що є сильною стороною даної методики.

У системі передбачена також можливість без серйозного доопрацювання математичного забезпечення замінювати одні пояснюючі показники іншими, якщо в цьому виникає необхідність. До даної методики включаються показники якості активів, прибуток, ліквідність та капітал (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Складові рейтингової моделі SEER

Предмет аналізу	Показник	Відображення на рівні ризику
Якість активів	Комерційні та промислові кредити	Збільшує
	Кредити, прострочені на 30–89 днів	Збільшує
	Кредити, прострочені на 90 днів і більше	Збільшує
	Місцеві кредити на нерухомість	Зменшує
	Величина активів	Зменшує

Прибуток	Прибуток від активів (у середньому за період)	Зменшує
Ліквідність	Балансова вартість цінних паперів	Зменшує
	Депозити “до запитання”, що перевищують 100 млн. дол.	Збільшує
Капітал	Власний капітал	Зменшує

Примітка: складено автором за джерелами[43].

Можна зробити висновок, що рейтингові системи США комплексно оцінюють позицію банків на ринку використовуючи при цьому перелік якісних та кількісних показників, які передусім найчастіше враховують якість активів, капітал, ліквідність, прибуток, якість менеджменту, ризику тощо.

Також особливої уваги заслуговує досвід інших зарубіжних країн щодо рейтингових оцінок банківської діяльності. Так Банк Італії впровадив рейтингову систему PATROL як інструмент дистанційного нагляду для оцінки фінансового становища банку і забезпечення пріоритетів у використанні інструментів нагляду [47]. Наглядові органи визначають рейтинги на базі доступної їм інформації – місячних, піврічних і річних звітів, які отримує Банк Італії від комерційних банків. А також на додатковій інформації, одержаній від Центрального кредитного реєстра, який функціонує на правах підрозділу Банку Італії і має інформацію про боржників.

Підходи й основні ключові моменти цієї системи схожі на ті, які використовуються в американській рейтинговій системі CAMELSO, проте вони адаптовані до системи нагляду Італії. Основними її компонентами є: достатність капіталу, прибутковість, кредитний ризик, організація і ліквідність. Кожний компонент, а також зведений рейтинг має оцінку від 1 (кращий рейтинг) до 5 (гірший рейтинг). Особливістю цієї системи являється імітація впливу зовнішніх чинників, наприклад різкий вплив депозитів або збільшення частки простроченої заборгованості.

Банківська комісія Франція запровадила рейтингову систему «Організація і зміцнення попереджувальних дій» (ORAP), що є програмним компонентом методики оцінки стану конкретного фінансового інституту. Мета системи – визначення проблем у банку на основі оцінки всіх компонентів ризику, пов'язаних із його діяльністю, яка ґрунтується на використанні кількісних і якісних показників. Рейтингова система ORAP використовує різні внутрішні та зовнішні джерела інформації [56].

Система працює в рамках стандартизованого програмного комплексу з оцінкою 14 компонентів. Це індикатори, пов'язані з пруденційними нормами (ліквідність, адекватність капіталу тощо); діяльність відображена в балансі й поза балансом (якість активів, неякісні кредити); компоненти, пов'язані з ринковим ризиком, прибутковістю (операційний дохід, прибутковість активів тощо) і якісні компоненти (менеджмент, внутрішній контроль, склад засновників). Кожен компонент отримує рейтинг за шкалою від 1 (кращий рейтинг) до 5 (найгірший рейтинг) і потім трансформується у зведений рейтинг, при цьому і кожний компонент, і рейтинг можуть коригуватися фахівцями наглядових органів.

У Великобританії використовується методика RATE, яка дозволяє визначати стан банківської системи [34]. Проводиться аналіз не тільки даних стосовно діяльності банків, а й перелік макроекономічних показників, які характеризують стан грошово-кредитного ринку, платіжного балансу тощо.

Охарактеризувавши основні системи рейтингового оцінювання зарубіжних країн, можна сказати, що використовується поєднання оцінки усіх аспектів діяльності банківських установ. В їх перелік входять фінансові показники якості активів, прибутку, ліквідності, достатність капіталу; якісні показники – менеджмент, імідж та репутація банку та управління ризиками.

Зарубіжні системи рейтингового оцінювання банків характеризуються проведенням аналізу фінансового стану на поточному етапі та прогнозуванням на перспективу; оцінкою та управлінням ризиками, з якими

пов'язана банківська діяльність; чітко визначений перелік показників та оціночних критеріїв тощо.

Можна зробити висновок, що здобутки зарубіжної системи рейтингового оцінювання банків, можуть бути використані в Україні тільки на рівні ідей, тому що кожна методика спирається на законодавче забезпечення та економічне становище окремої країни, і також слід враховувати, що в розглянутих країнах досвід використання рейтингових оцінок значно довший, ніж в Україні. Тому слід враховувати специфіку економічного середовища, в якому працюють вітчизняні банки та намагатися удосконалити їх рейтингову систему оцінки діяльності.

3.2. Удосконалення системи рейтингового оцінювання банку

Банківський сектор завжди функціонує в умовах мінливості, нестабільності, постійного розвитку та модифікації. Розглянувши стан рейтингового оцінювання на даному етапі, можна зробити висновок про недосконалість методичного забезпечення рейтингової оцінки діяльності банків, тому особливо важливим постає питання її постійного удосконалення. Так як для загального рейтингування банків потрібна широка база інформації, доцільно буде розглянути внутрішню рейтингову оцінку банку на прикладі АТ «ОТП Банк». Він складається з оцінки фінансового стану (динамічні показники, характеристики структури і джерел формування

активів, коефіцієнти прибутковості, ліквідності та рентабельності, коефіцієнти ефективності управління активами та ділової активності, показники фінансової стійкості) та оцінка бізнес-показників (якість управління, ділова репутація, ринкова позиція та конкурентоспроможність) [23]. Детальніше розглянемо рейтингування на основі ділової репутації банку.

На даному етапі банківська система характеризується поступовою діджиталізацією та переходом від традиційних методів ведення бізнесу. Це спричинене стрімким зростанням технічного прогресу, швидкістю та зручністю операцій тощо. Також світова пандемія внесла свій вклад у перехід усього бізнесу, у тому числі і банків в онлайн простір. Широке використання Інтернету обумовило існування світу у постійному інформаційному середовищі. Враховуючи це особливо важливим постає питання іміджу та ділової репутації банку, адже при її втраті може початися паніка серед клієнтів і як наслідок зменшення ресурсної бази, що може критично позначитися на діяльності банку. Саме тому доцільним є розгляд ризику втрати ділової репутації у комплексному оцінюванні діяльності банківської установи.

Ризик втрати ділової репутації - це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами (учасниками) або органами нагляду [42]. Банки мають відповідально ставитися до взаємовідносин зі своїми клієнтами, суспільством для того, щоб зменшувати ризик втрати ділової репутації. Проявлятися він може у зменшенні ліквідності банку спричинене відтоком коштів клієнтів.

Основними елементами, які можуть загрожувати фінансовому стану банків у процесі управління ризиком втрати ділової репутації є:

- 1) негативні публікації стосовно банку; його співробітників, вищого керівництва, компаній, які є клієнтами банку тощо;

- 2) наявність конфліктів у банку: з іншими банками, у його співробітників, вищого керівництва, найбільших клієнтів банку тощо;
- 3) низька якість обслуговування в банку;
- 4) порушення законодавчої бази (інструкцій, положень, законів, нормативів банківської діяльності);
- 5) причетність банку до відмивання коштів;
- 6) втрата або розголошення конфіденційної інформації банку;
- 7) затримка платежів за рахунками клієнтів;
- 8) відсутність контролю та своєчасного реагування на загрозу втрати ділової репутації банку.

Проведення оцінки ризику втрати ділової репутації необхідно визначати:

- рівень управління ризиком втрати ділової репутації в банку;
- фактори ризику втрати ділової операції, які призвели або можуть призвести до реалізації ризику втрати ділової операції [7].

Структурними підрозділами банку, які приймають участь у процесі ідентифікації, виміру та контролю ризику втрати ділової репутації є:

1. Голова правління банку,
2. Наглядова рада,
3. Управління банківських ризиків,
4. Керівники структурних підрозділів
5. Служба внутрішнього контролю.

Якщо говорити про аналіз методики виміру ризику втрати ділової операції, то існують якісні та кількісні оцінки. Запропонуємо методику кількісної оцінки ризику втрати ділової операції. Використовується бально-ваговий метод - метод оцінки відносно вагомості індикаторів в загальній оцінці ризику з точки зору потенційних втрат від їх невиконання. Для оцінки стану індикатора використовуємо такі значення:

- 0 – вимоги індикатора не виконуються;
- 1 – вимоги виконуються частково;

2 – вимоги індикатора виконуються.

Оцінка вагомості індикатора з точки зору потенційних втрат здійснюється за допомогою таких коефіцієнтів:

1. Низький (вимоги до виконання бажані, але не є критичними).
2. Середній (невиконання вимоги може призвести до негативних наслідків в майбутньому).
3. Високий (невиконання вимоги приводить до високого ризику можливих втрат).

Оцінка ризику по кожному показнику визначається ваговим коефіцієнтом індикатора, який знаходиться добутком стану індикатора та вагомості індикатора.

Загальний рівень ризику знаходиться за формулою 3.1:

$$1 - \frac{\text{сума вагових коефіцієнтів}}{\text{ваговий коефіцієнт } max} * 100\% \quad (3.1)$$

Нормативні значення для загального рівня ризику наступні: 0-30% - низький рівень ризику, 31-60% - середній, 61-100% - високий.

Наведемо індикатори, які використовуються для розрахунку ризику втрати ділової репутації (табл. 3.3). Вони складаються з 9 показників, які стосуються іміджу та репутації банківської діяльності.

Таблиця 3.3

Індикатори ризику втрати ділової репутації*

Індикатор	Оцінка стану індикатора			Вага індикатора	Зміст
	2	1	0		
1. Кількість податкових порушень	Ні	1	2 і більше	3	Репутація банку в податкових органах
2. Кількість скарг клієнтів	Ні	1	2 і більше	3	Репутація банків серед клієнтів
3. Кількість позитивних публікацій про банк	2 і більше	1	0	1	Формує позитивне ставлення до банку

4.Кількість негативних публікацій про банк	0		1 і більше	3	Формує негативне ставлення з боку клієнтів
5.Відкритість банку для наявних та потенційних клієнтів	Відповідає стандартам	Потребує деяких покращень	Необхідні значні покращення	2	Створює позитивний імідж банку – свіжа інформація про банк, послуги, тарифи тощо
6.Своєчасне реагування на скарги, пропозиції клієнтів та третіх осіб	Відповідає стандартам	Потребує деяких покращень	Необхідні значні покращення	3	Зміцнює довіру з боку клієнтів
7.Наявність правил професійної етики і Кодекса корпоративного управління	Є	В стадії розробки	Немає	3	Сприяє підвищенню культури обслуговування та позитивному іміджу банку
8.Якість і рівень затрат на рекламу банку	0,5% від витрат	0,2-0,5% витрат	менше 0,2% витрат	2	Формує позитивне ставлення до банку
9.Заходи впливу з боку наглядових органів	Ні	Рекомендації, попередження	Примусові заходи	3	Репутація банку в банківській спільноті

*Примітка: складено автором.

Після розрахунку кожного індикатора, які отримують бал від 0 до 2 вони множаться на вагу індикатора та кожен індикатор додається. Отримане число ділиться на максимальну можливу кількість балів, отриманих по всім індикаторам (46 балів).

Розрахуємо розмір ризику втрати ділової репутації по АТ «ОТП Банк» (табл. 3.4). Дані для розрахунку будуть братися із публічної інформації.

Таблиця 3.4

Індикатори ризику втрати ділової репутації АТ «ОТП Банк»*

Індикатор	Оцінка	Вага	Ваговий коефіцієнт
1.Кількість податкових порушень	2	3	6
2.Кількість скарг клієнтів	0	3	0
3.Кількість позитивних публікацій про банк	2	1	2
4. Кількість негативних публікацій про банк	0	3	0
5.Відкритість банку для наявних та потенційних клієнтів	2	2	4

6. Своєчасне реагування на скарги, пропозиції клієнтів та третіх осіб	2	3	6
7. Наявність правил професійної етики і Кодекса корпоративного управління	2	3	6
8. Якість і рівень затрат на рекламу банку	2	2	4
9. Заходи впливу з боку наглядових органів	2	3	6
Сума			34

*Примітка: складено автором на основі публічних даних.

Після розрахунку отримуємо загальний рівень ризику втрати ділової репутації АТ «ОТП Банк» на рівні 26,08 %. Цей показник входить до категорії низький рівень ризику. Це свідчить про надійну репутацію та імідж банку, які обумовлені високою якістю наданих послуг, відповідальним ставленням до своїх клієнтів та наглядових органів, ефективного використання рекламної компанії тощо.

Отже, даний показник можна використовувати у рейтинговому оцінюванні діяльності банку, оскільки він відображає репутаційне становище установи. Дана методологія може частково змінюватися шляхом додавання нових індикаторів, оскільки банківська система постійно розвивається та модифікується відповідно до становища в країні та світі.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі було розглянуто рейтингову систему оцінки діяльності банку на прикладі АТ «ОТП Банк».

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

1) Рейтингова система оцінка діяльності банку - узагальнене комплексне оцінювання фінансового стану банку за стандартизованою системою показників із метою приведення банків до співставного вигляду та

в результаті визначення позиції окремого банку відносно інших банківських установ. Наведено класифікацію рейтингових методик (державні та недержавні, національні та міжнародні, бальні та індексні, відкриті та закриті тощо), їх характеристика.

2) В Україні рейтингове оцінювання банків здійснюється міжнародними рейтинговими агенціями; Національним банком України (в том числі Центром наукових досліджень НБУ); національними рейтинговими агентствами; медіа-оцінювачами (ЗМІ та веб-сайти). Рейтингові агентства відображають кредитний рейтинг банківських установ. В Україні працюють 5 національних рейтингових агентств та 3 міжнародних.

3) Проаналізувавши показники кредитних рейтингів станом на 3 квартал 2020 року національні рейтингові агентства присвоїли 61 рейтинг банкам України, з них найбільше рейтингів надали: «Кредит-Рейтинг» - 17, «ІВІ-Рейтинг» - 14, «Експерт-Рейтинг» - 13. Розглянувши динаміку кредитних рейтингів протягом 2016-2020 років встановили, що більшість українських банків покращили свій кредитний рейтинг. Міжнародні рейтингові агентства у 2020 році присвоїли рейтинг позичальника 15 банкам. Усі банківські установи отримали рейтинг не вище В, пояснюється це тим, що суверенний рейтинг України має також оцінку В (Standard and Poor`s – В/стабільний, Moody`s - В3/стабільний, Fitch Ratings - В/стабільний). Проаналізувавши практику рейтингового оцінювання банків в Україні можемо зробити висновок, що характерною ознакою методик оцінки діяльності банків усіх рейтингових агентств є використання таких показників, як якість активів, достатність капіталу, ліквідність, прибутковість, ризику.

4) У ході дослідження рейтингового оцінювання за методикою В.С. Кромонава було визначено, що протягом 2017-2020 рр. АТ «ОТП Банк» підвищив свій рейтинг з незадовільного на граничний. Так протягом 2017-2020 рр. оцінка надійності (N) зросла з 27,16 до 36,2 відповідно за рахунок покращення абсолютних показників. За методикою О.Б. Ширінської рейтинг

банку АТ «ОТП Банк» протягом 2017-2020 років зріс з 0,34 до 0,44 відповідно. Збільшення показників було спричинене розширенням ресурсної бази, зростанням споживчого кредитування, зниженням інфляційних очікувань, високою прибутковістю тощо.

Розглянувши здобутки зарубіжної системи рейтингового оцінювання банків, можна зробити висновок, що вони можуть бути використані в Україні тільки на рівні ідей, тому потрібно спиратися на законодавче забезпечення та економічне становище в Україні.

З метою удосконалення процесу рейтингової оцінки діяльності на прикладі АТ «ОТП Банк» було запропоновано бально-вагову методику розрахунку ризику втрати ділової репутації. Даний алгоритм включає 9 індикаторів (кількість податкових порушень, скарг клієнтів, позитивних та негативних публікацій про банк; відкритість банку для наявних та потенційних клієнтів; якість і рівень затрат на рекламу банку; своєчасне реагування на скарги, пропозиції клієнтів та третіх осіб і тд.) на основі яких знаходиться загальний рівень ризику. За допомогою запропонованої шкали визначаємо до якої категорії відноситься ризик втрати ділової репутації банку.

Для розвитку рейтингування в Україні потрібно вдосконалювати нормативно-правову базу; методики обчислення, які б враховували різні особливості діяльності банків; збільшувати кількість національних рейтингових агентств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 №51 (зі змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про затвердження Правил визначення уповноваженим рейтинговим агентством рейтингової оцінки за Національною рейтинговою шкалою:

Рішення НКЦПФР від 12.01.2016 № 17. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-16>.

3. Про затвердження Національної рейтингової шкали Постанова КМУ НБУ від 26.04.2007 №665 (зі змінами). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-п#Text>.

4. Положення про порядок проведення конкурсу з визначення уповноважених рейтингових агентств та порядок ведення Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств: Рішення НКЦПФР від 10.08.2017 №607. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1112-17#n37>.

5. Положення Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ президента України від 23. 11. 2011 року N 1063/2011. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>.

6. Азаренкова Г. М. Рейтингове оцінювання як метод визначення кредитоспроможності позичальників банку / Г. М. Азаренкова, О. О. Беленкова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2011. – №1 (10). – С. 219 – 223.

7. Астрелина В.В. Оцінка ділової репутації банку / В.В. Астрелина, П.К. Бондарчук // Гроші й кредит. – 2012. – № 12. – С. 16–23.

8. Афанасенко М.В. Методичні підходи до формування рейтингу банків України. Академічний огляд. 2017. № 2(35). С. 73–78.

9. Батковський В.А. Рейтингова оцінка діяльності банків. Фінанси України. 2014. № 5. С. 145–151.

10. Васюренко О.В. Банківський нагляд : підручник / О.В. Васюренко, О.М. Сидоренко. К.: Знання, 2011. 503 с.

11. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – К., 2008. – 564 с.

12. Впровадження ризик-орієнтованого нагляду за методологією SREP. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83337601>.

13. Гедза М.Й. Обліково-аналітичне забезпечення управління небанківськими фінансовими установами : монографія. Київ, 2010. 390 с.

14. Довгострокові кредитні рейтинги позичальників // Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: <http://rurik.com.ua/credit-ratings3/bank-ratings.html>.
15. Долінський Л. Б. Моделювання узагальненого кредитного рейтингу для групи об'єктів рейтингування / Л. Б. Долінський // Вісник Національного банку України. – 2016. – №4. – С. 23-27.
16. Єлісеєва О.К., Бондар В.Д. Методологічні аспекти рейтингового оцінювання діяльності комерційних банків України. / О.К. Єлісеєва, В.Д. Бондар // Щоквартальний науково-інформаційний журнал "Статистика України". -2012.-№1(56)-С.49-53.
17. Звітність банку АТ «ОТП Банк». URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/informations/annual-reports/>.
18. Карчева Г., Каменський А., Юрчук О. Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль у підвищенні капіталізації банківської системи. Вісник Національного банку України. 2013. № 2. С. 22–28.
19. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія. Київ : Європейський університет, 2013. 300 с.
20. Кредитні рейтинги банків // Національне рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг». URL: <https://www.credit-rating.ua/ru/ratings/#results>.
21. Кредитні рейтинги банків // Національне рейтингове агентство «ІБІ-Рейтинг». URL: <http://ibi.com.ua/UK/ratings-list/>.
22. Кредитні рейтинги банків// Національне рейтингове агентство «Стандарт-Рейтинг». URL: <http://standard-rating.biz/rus/rl/>.
23. Кузнецова Л.В. Інноваційні фінансові інструменти захисту банків від ризиків на кредитному ринку / Л.В. Кузнецова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 15. – Ч. 2. – С. 142–145.
24. Курельчук М.В. Напрямки покращення рейтингових оцінок у банківській сфері. Молодий вчений. 2015. № 12(27). С. 59–63.

25. Лобозинська С. Особливості рейтингової системи оцінки банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / С. Лобозинська, Н. Цибульська // Економічний аналіз. - 2013. - Т. 12(2). - С. 66-70. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12(2)_14).

26. Майба В.В. Рейтингове оцінювання фінансової стійкості комерційних банків / В. В. Майба // Ефективна економіка. – 2010. – № 5. – С. 48–65.

27. Матвієнко П. Рейтингова оцінка діяльності банків України, П. Матвієнко // Економіка України, 2008 №2 с.37-46.

28. Методика рейтингового оцінювання для комерційних банків агентства «Рюрік». URL: http://www.rurik.com.ua/documents/methodology/metod_banks_Cut_final.pdf.

29. Методологія рейтингового оцінювання національного агентства «Кредит-Рейтинг». URL: <https://www.credit-rating.ua/ua/about-rating/methodology/>.

30. Методологія визначення/оновлення рівня кредитного рейтингу комерційних банків агентства «ІБІ-Рейтинг». URL: <http://ibi.com.ua/UK/pravila-ta-reguljuvannja-upravlinnya-rejtinguvannyam-metodologiya/>.

31. Міщенко В.І., Коваленко В.В., Яценюк А.П. Банківський нагляд : навчальний посібник. Київ : Знання, 2014. 406 с.

32. Мстоян К.В. Рейтингування як інструмент оцінювання надійності банку / К.В. Мстоян // Молодий вчений. — 2015. — № 2 (17). — С. 188 — 191. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/103.pdf>.

33. Онищенко В. О. Досвід зарубіжних країн щодо оцінки фінансового стану банків / В. О. Онищенко, Ю. С. Довгаль, О. М. Гребінь // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : Збірник наукових праць. – 2012. – Вип. 35.

34. Офіційний сайт Банку Англії. URL: <http://www.bankofengland.co.uk>.

35. Офіційний сайт Федеральної резервної системи США. URL: <http://www.federalreserve.gov>.
36. Пшик Б.І. Актуальні проблеми рейтингового оцінювання комерційних банків в Україні / Б.І. Пшик // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №2(20). – С. 149 – 152.
37. Рейтинг-лист банківського сектора// Національне рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг». URL: http://expert-rating.com/rating-list_reiting-list/.
38. Рейтинг надійності банків // Гроші/Деньги UA – Київ, ООО «Издательский Дом УМХ», 2018 №22 с.22-29.
39. Рейтингування як одна з методик оцінювання ефективності роботи банківської системи / І. П. Сенищ // Вісник УБС НБУ. – 2010. – №1 (7). – С. 175–179.
40. Річний звіт НБУ за 2019 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2019.pdf?v=4.
41. Річний звіт НБУ за 2018 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2018.pdf?v=4.
42. Савіна Н. Б. Рейтингова методика оцінки фінансового стану банківської системи / Н. Б. Савіна, Н. Е. Ковшун, О. Р. Капраль // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2017. - Вип. 3. - С. 57-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2017_3_14.
43. Самородов Б. Особливості математичної обробки даних при використанні експертних підходів для визначення рейтингів банків / Б. Самородов, О. Тридід, В. Самородов // Вісник НБУ. – 2012. – №1. – С. 18–21.
44. Смерічевський С. Удосконалення сучасних методик банківського регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб / С. Смерічевський, О. Клімова // Вісник НБУ. – 2012. – №2. – С. 28–32.
45. Стефанишина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості банків України та зарубіжжя / А. Стефанишина // Вісник НБУ. – 2016. – № 11. – С. 62-66.

46. Тіщенко В. Г. Оптимізація рейтингового оцінювання діяльності комерційного банку/ В. Г. Тіщенко, Г. О. Різцова, Л. В. Рибальченко // Економіка. Фінанси. Право. - 2016. - № 5(2). - С. 8-11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_5\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2016_5(2)_4).

47. Тлуста А. Ю. Методи визначення кредитно-рейтингової оцінки банку / А. Ю. Тлуста, О. С. Савкова // Економіка та держава. - 2016. - № 6. - С. 53-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2016_6_13.

48. Турило А. М. Рейтингова система оцінки фінансового стану комерційного банку / А. М. Турило, І. С. Вчєрашня // Вісник КТУ. – 2011. – № 28. – С. 260–263.

49. Турчин Н.Б. Зарубіжні рейтингові системи оцінки банківської діяльності та їх особливості // Наука й економіка. – 2018. – № 3 (11). – С. 90–94.

50. Філіппов В. Ю. Аналіз інструментів комплексної рейтингової оцінки діяльності банку / В. Ю. Філіппов, Н. О. Дишкант // Економіка. Фінанси. Право. - 2017. - № 1(2). - С. 18-22. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2017_1\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2017_1(2)_6).

51. Фурсова В. А. Дослідження зарубіжного та вітчизняного досвіду рейтингового оцінювання надійності комерційного банку / В. А. Фурсова, Т. Ю. Півненко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2015. - Вип. 49. - С. 231-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2015_49_47.

52. Хотетовська О.Б. Особливості сучасних методик рейтингового оцінювання банківських установ за рівнем конкурентоспроможності, О.Б. Хотетовська // Статистика України, Київ, 2014 №1 (64) с.10-15.

53. Чмутова І. М. Методичні підходи до формування рейтингів банків України /Чмутова І.М., Афанасенко М. В. //Академічний огляд. – 2011. – №2 (35). – С. 73-78.

54. Яремко С. А. Побудова моделі рейтингового оцінювання результатів діяльності комерційних банків/ С. А. Яремко, С. В. Бєвз //

Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. - 2015. - № 18. - С. 178-186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kitovv_2015_18_31.

55. Андрианова Л.Н. Кредитный рейтинг: теоретические аспекты. Банковские услуги. 2010. № 1. С. 1324.

56. Карминский А.М., Пересецкий А.А., Петров А.Е. Рейтинги в экономике: методология и практика. Москва : Финансы и статистика, 2015. 236 с.

57. Кромонов В. С. Методика составления рейтинга надежности банков /Кромонов В. С. //Профиль. – 1998. – №20. – С. 14-18.

58. Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. Финансовый анализ в коммерческом банке. Москва : Финансы и статистика, 2017. 256 с.

59. Ширинская Е.Б. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт /Ширинская Е. Б. – М.: Финансы и статистика, 1995. - 294 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники рейтингових агентств, які використовуються для рейтингування

Агентство	Показники
Рейтингове агентство «Кредит-Рейтинг»	1) Оцінка становища банку на ринку і регулювання ринку 2) Аналіз банківської клієнтури 3) Організаційна структура банку та стратегія і тактика його розвитку

	4) Аналіз капіталу, прибутковості, ліквідності і характеристику ресурсів, управління ризиками, диверсифікацію та гнучкість фінансової діяльності банку
"Рейтингове агентство "ІВІ-Рейтинг"	1) Оцінка нормативної бази, що регулює діяльність; статистичних даних і тенденцій розвитку банківської системи; ринкової позиції; оцінка конкурентоспроможності 2) Аналіз системи менеджменту 3) Аналіз фінансового профілю (аналіз структури та якості активів, структури зобов'язань, достатності капіталу, рівня ліквідності, фінансових результатів та ефективності діяльності); управління ризиками.
Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг»	Адекватність капіталу, ліквідність, якість активів, дохідність операцій банку, відносини банку з акціонерами, взаємовідносини з владою, частка ринку й конкурентне середовище, валютний і процентний ризики тощо.
Рейтингове агентство "Рюрік"	Велика система якісних та кількісних характеристик банку. Методологія є комерційною таємницею агентства та не підлягає розголошенню.
Рейтингове агентство "Стандарт-Рейтинг"	Методика оцінки кредитного рейтингу банків заснована на класичних підходах моделі CAMELS, закладених Федеральною резервною системою США в 70-их рр. XX сторіччя, і адаптованої під сучасні реалії і специфіку України.

Розроблено автором за джерелом: [32]

Додаток Б

Шкала кредитних рейтингів міжнародних рейтингових агентств

Moody`s	Standart and Poor`s	Fitch Ratings	Короткий опис
Aaa	AAA	AAA	Максимальна ступінь безпеки
Aa1	AA+	AA+	
Aa2	AA	AA	
Aa3	AA-	AA-	Ступінь надійності вище середнього рівня
A1	A+	A+	
A2	A	A	
A3	A-	A-	

Baa1	BBB+	BBB+	Ступінь надійності середній та дещо нижчий за середній рівень
Baa2	BBB	BBB	
Baa3	BBB-	BBB-	
Ba1	BB+	BB+	Неінвестиційна, спекулятивна ступінь
Ba2	BB	BB	
Ba3	BB-	BB-	
B1	B+	B+	Високоспекулятивна ступінь
B2	B	B	
B3	B-	B-	
Caa1	CCC+	CCC	Істотний ризик неповернення коштів, емітент у важкому положенні
Caa2	CCC	-	
Caa3	CCC-	-	
Ca	-	-	Надспекулятивна ступінь, можлива відмова від платежів
C	-	-	
-	-	DDD	Відмова від платежів
-	-	DD	
-	D	D	
-	-	-	

Розроблено автором за джерелом [45]

Довгострокові кредитні рейтинги (більше ніж один рік) за національною шкалою

Інвестиційні рівні	
uaAAA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAAA характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами
uaAA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaAA характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами
uaA	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaA характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності чутливий до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaBBB	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaBBB характеризується достатньою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності залежить від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
Спекулятивні рівні	
uaBB	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaBB характеризується кредитоспроможністю нижчою ніж достатня порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaB	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaB характеризується низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Дуже висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaCCC	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaCCC характеризується дуже низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Потенційна вірогідність дефолту
uaCC	Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaCC характеризується високою вірогідністю дефолту
uaC	Позичальник очікує дефолт за борговими зобов'язаннями
uaD	Дефолт. Виплата відсотків і основної суми за борговими зобов'язаннями позичальника припинена без досягнення згоди з кредиторами щодо реструктуризації заборгованості до настання строку платежу
У разі застосування Національної рейтингової шкали можуть використовуватися такі додаткові позначення:	
+ або -	Проміжні категорії рейтингу відносно основних категорій

Розроблено автором за джерелом [3]

Прогнози кредитних рейтингів

Прогноз	Визначення
Стабільний	Стабільний прогноз вказує на відсутність на поточний момент передумов для зміни рейтингу протягом року.
Позитивний	Позитивний прогноз вказує на можливість підвищення рейтингу протягом року при збереженні позитивних тенденцій і нівелюванні поточних ризиків.
Негативний	Негативний прогноз вказує на можливість зниження рейтингу протягом року при збереженні негативних тенденцій і реалізації поточних ризиків.
У розвитку	Прогноз вказує на підвищену імовірність зміни рейтингу протягом року.

Розроблено автором за джерелом [28]